

[illegible][illegible]

טאָ פֿאַר וואָס, טאַקע, איז טאַמאַרע אַוועק פֿון בערטען? די זאך איז געווען אזוי.

פֿרייטיק צו נאַכטס האָבן זיך נוהג געווען צו באַזוכן טאַמאַרען אלע שטענדיקע קאַוואַלירן, ווי איצקע דער האָז, זרחקע דער בעזוך, סענדער דער זאיקע פֿון ייִדישע גאַס, מענדל דער פּאָזשאַרניק און נאָך און נאָך. אלע פֿלעגן זיך אויסזעצן אָפּ אַ באַנק אין פֿיריהויז און וואַרטן אָפּ זייער ריי. אַרומגעוואַשענע, אָפּגעראַזירטע, מיט ריינע העמדער, ווי עס פֿירט זיך לכּבוד שבת. צווישן זיי האָט זיך אויסגעטיילט הערשעלע דער טרעגער, דער קאַרליק, וואָס זיינע פֿיס זענען נישט דערגאַנגען ביז צו דער פּאָדלאַגע. טאַמאַרע האָט אים תּמיד באַזונדער געליבט, ווייל ער האָט זיך נישט צוגעכאַפט צו איר ווי צו דעם קוגל פֿון טשאַלנט. ער האָט איר קיינמאַל נישט פֿאַרטשעפּעט מיט אַ האַדקען וואָרט. ער האָט אויך געהאַט שיינע מאַניערן, אַפֿילו געהאַט שכל צו ברענגען אַ מאָל אַ זעקעלע צוקערקעס. אַ מאַנצביל איז ער געווען, וואָס ווייבער הרגענען זיך פֿאַר אַזאָ. לויט זיינע כּוחות האָט ער געדאַרפֿט בלייבן איבער נאַכט, אָבער יענער האָט קוים געהאַט צו באַצאָלן פֿאַר איין באַזוך. איז ער געלעגן נאָך דעם מיט איר, די קורצע פֿיס אויסגעצויגן ביז אירע קנעכלעך און געבעטן:

— טאַמאַרינקע, לאַמיר ליגן נאָך אַ רגע לעבן דיר. איך וויל שפּירן דעם טעם פֿון אַ חתונה-געהאַטן...

האַט טאַמאַרע קיין וואָרט נישט איבערגערעדט און אויסגענוצט הערשע-לעס חלום אָפּ אַפּצוכאַפּן דעם אַטעם מיט אַ קאַלטער גלאַז טיי, וואָס זי האָט זיך געהאַט צוגעגרייט און נישט געקאַנט דערגיין צו דעם אַ גאַנצן אַוונט.

בערטע האָט דערזען ווי עטלעכע בחורים שטייען אָפּ פֿון באַנק און ווילן אַוועקגיין. זי האָט אויך געהערט ווי סענדער דער זאיקע עצהט, מע זאָל אַריבער צו אַסתרקען מיט די ברילן. יענע האָט געהאַט אַ הייזל אָפּ זאַוואַלנע גאַס, לעבן האַלצמאַרק. ער האָט נאָך דערביי צוגעאיקטעט:

— וואָס וועט מען, מע דאָ זיצן ווי, ווי הינער אָפּ, אָפּ די איי... אייער?...

און אזוי ווי הערשעלע איז געלעגן לעבן טאַמאַרען און זיך געקוויקט מיט דער רגע, האָט בערטע די לוכטע אָנגעהויבן קלאַפּן מיטן פּויסט אין דער טיר פֿון טאַמאַרעס אַלקער און זיך צעשריען:

— הערשעלע! אַ שרפּה דיר אין... דו ווייסט דאָך וואו!...

אַזאָ ווי דו דאַרף נישט קומען פֿרייטיק צו נאַכטס, נאָר אין דער וואַכן!

	<div><h1>אינהאַלט</h1><p>דער אוצר / שלום-עליכם 1</p><p>ווען איך בין רויטשילד / שלום-עליכם 3</p><p>אויב נישט נאך העכער / י. ל. פרץ 7</p><p>טאַמאַרע די הויכע / אַברהם קאַרפּינאַוויטש 13</p></div>	

[illegible]

	<p>האָבן פרנסה, וואָלטן זיי גאָר אזוי שלעכט נישט געווען. פרנסה ברענגט צו קנאה, קנאה ברענגט צו שנאה, און דערפֿון, רחמנא ליצילן, נעמען זיך אַלע צרות אָף דער וועלט, אַלע אומגליקן, נישט דאָ געדאַכט, מיט אַלע רדיפֿות, מיט אַלע הריגות, מיט אַלע רציחות און מיט אַלע מלחמות...</p> <p>אוי, די מלחמות, די מלחמות! דאָס איז, הערט איר, גאָר אַ שחיטה פֿאַר דער וועלט! ווען איך בין רויטשילד, מאַך איך אויס מלחמות, אָבער טאַקע לחלוטין אויס!</p> <p>וועט איר דאָך פֿרעגן: וויאַזוי? נאָר מיט געלט. דהיינו? איך וועל עס אייך געבן צו פֿאַרשטיין מיט אַ שכל: למשל, צוויי מלוכות צעאַמפֿערן זיך איבער אַ נאַרישקייט דאָרט, אַ שטיקל ערד, וואָס איז ווערט אַ שמעק טאַביקע; „טעריטאָריע“ הייסט עס באַ זיי. די מלוכה זאָגט, אז די טעריטאָריע איז איר טעריטאָריע, און די מלוכה זאָגט: „ניין, ס'איז מיין טעריטאָריע.“ מששת ימי בראשית, הייסט עס, האָט גאָט באַשאַפֿן אַט דאָס שטיקל ערד פֿון איר פֿבֿוד וועגן. קומט צוגיין אַ דריטע און זאָגט: „איר זייט ביידע בהמות; די טעריטאָריע איז אַלעמענס טעריטאָריע, אַ רשות הרבים הייסט עס.“ הקיצור, טעריטאָריע אַהער, טעריטאָריע אַהין, מע „טעריטאָריעט“ אזוי לאַנג, ביז מע הייבט אָן שיסן פֿון ביקסן און האַרמאַטן, און מענטשן קוילען זיך איינס דאָס אַנדערע ווי די שאַף, און בלוט, בלוט גיסט זיך אזוי ווי וואַסער.</p> <p>אָבער אז איך קום צו זיי לכתחילה און זאָג זיי: „שאַט, ברידערלעך, לאַזט אייך דינען. אין וואָס גייט דאָ באַ אייך, אייגנטלעך, דער גאַנצער סכסוך? מע פֿאַרשטייט דען נישט אייער מיין? איר מיינט נישט אזוי די הגדה, ווי די קניידלעך. טעריטאָריע איז דאָך באַ אייך נאָר אַן אויסרייך; דער עיקר איז דאָך באַ אייך יענע מעשה, פעטי־מעט, קאָנטריבוציע! און וויבאַלד לשון קאָנטריבוציע — צו וועמען קומט מען אָן מיט אַ הלוואה? צו מיר, צו רויטשילדן הייסט עס. אַמער, ווייסט איר וואָס? נאָ דיר, ענגלענדער מיט די לאַנגע פֿיס און מיט די קעסטלדיקע הויזן, אַ מיליאַרד! נאָ דיר, נאַרישער טערק מיט דער רויטער יאַרמלקע, אַ מיליאַרד! נאָ דיר, מומע רייזל, אויך אַ מיליאַרד, ממה־נפֿשך, גאָט וועט אייך העלפֿן, וועט איר מיר אַפּצאָלן מיט פּראַצענט, נישט חלילה קיין גרויסן פּראַצענט, פֿיר אַדער פֿינף לשנה, איך וויל אָף אייך נישט רײַך ווערן...”</p> <p>פֿאַרשטייט איר שוין? אי איך האָב געמאַכט אַ געשעפֿט, אי מענטשן הערן אויף צו קוילען איינס דאָס אַנדערע, ווי די אַקסן, אומזיסט און אומנישט. און וויבאַלד אויס מלחמות, היינט צו וואָס באַדאַרף מען</p>	5
	<p>— וואוֹרדען קומט אַהין דער רבי? — מיין דאגה! — ענטפֿערט ער און ציט מיט די אַקסל, און תוך כדי דבור (וואָס אַ ליטוואַק קען!) איז ער זיך מיטש, צו דערגיין די זאך.</p> <hr/> <p>נאָך דעמזעלבן פֿאַרנאַכט, באַלד נאָך מעריב, גנבעט זיך דער ליטוואַק צום רבין אין חדר אַריין, לייגט זיך אונטערן רבינס בעט און ליגט. ער מוז אַפּוואַרטן די נאַכט און זען, וואו דער רבי קומט אַהין, וואָס ער טוט סליחות־צייט.</p> <p>אַן אַנדערער וואָלט אפשר איינגעדערעמלט און פֿאַרשלאָפֿן די צייט; אַ ליטוואַק טוט זיך אָן עצה: לערנט ער זיך אויסנווייניק אַ גאַנצע מסכתא! איך געדענק שוין נישט, חולין צי נדרים!</p> <p>פֿאַרטאָג הערט ער, ווי מען קלאַפט צו סליחות.</p> <p>דער רבי איז שוין נישט געשלאָפֿן אַ צייט. ער הערט אים שוין אַ גאַנצע שעה קרעכצן.</p> <p>ווער עס האָט געהערט דעם נעמיראַווער קרעכצן, ווייס, וויפֿיל צער פֿאַר כל ישראל, וויפֿיל יסורים עס האָט געשטעקט אין זיין יעדן קרעכץ... די נשמה פֿלעגט אויסגיין, הערנדיק דאָס קרעכצן! אַ ליטוואַק האָט דאָך אָבער אָן איין האַרץ, הערט ער צו און ליגט זיך ווייטער! דער רבי ליגט זיך אויך: דער רבי, זאָל לעבן אַפֿן בעט, דער ליטוואַק אונטערן בעט.</p> <hr/> <p>דערנאָך הערט דער ליטוואַק, ווי די בעטן אין הויז הייבן אָן סקריפען... ווי די בני־בית כאַפֿן זיך אַרויס פֿון די בעטן, ווי מען מורמלט אַ ייִדיש וואָרט, מען גיסט וואָסער אָף די נעגל, עס קלאַפֿן אָף און צו די טירן... דערנאָך איז דער עולם אַרויס פֿון שטוב, עס ווערט ווייטער שטיל און פֿינצטער, דורכן לאַדן שיינט קוים אַריין אַ קליין ביסל ליכט פֿון דער לבנה...</p> <p>מודה האָט ער געווען, דער ליטוואַק, אז ווען ער איז געבליבן איינער אַליין מיטן רבין, איז אים באַפֿאַלן אָן אימה. די הויט איז שוין אים אויפֿגעלויפֿן פֿאַר שרעק, די וואַרצלען פֿון די פאות האָבן אים געשטאַכן אין די שלייפֿן ווי די נאָדלען.</p> <p>אַ קלייניקייט: מיטן רבין, און סליחות־צייט, פֿאַרטאָג, אַליין אין שטוב!...</p>	8

6

1. לאל לט. 'נחז' דאטל' דאטא ואל נאל ואלדלד נאלאל' אל דאטא נ לאל-
 ואלדאל לאל דאטא דאטא נ ואלדלד'

ואל לטל נאל לאל דאטא נאלאל'
 ואל דלד גיל לטא דאטא דאטא: נאלאל ואל ואל אל' ואל דאטא דאטא
 ואל לאל דאטא דאטא' ואל ואל נאל ואלדלד-דאטא דאטא ואל דאטא
 נאלאל דאטא אל נאלאל ואל לאל דאטא דאטא נאל דאטא...
 ואל ל ואל גיל ל ואל נאל' ואל ל דאטא גיל ל ואל... גיל ואל ואל דאטא
 נ דאטא דאטא דאטא גיל דאטא נ דאטא... לאל לט ואלדלד ואל נחז'
 נחז' לאל ואל נאלאל נ דאטא גיל דאטא גיל דאטא נ ואל' נאלאל
 נ דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא ואל דאטא ואל דאטא נ ואל' נאלאל
 נ דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא ואל דאטא ואל דאטא ל דאטא דאטא דאטא

לאל דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא
 גיל דאטא
 נ דאטא דאטא אל נאלאל נ ואל' דאטא דאטא ואל דאטא דאטא ואל דאטא נאלאל
 ואלדלד-דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא
 לאל לט ואל נאלאל: לאל דאטא דאטא — ואל;
 ואלדלד דאטא... גיל נ דאטא דאטא דאטא;
 גיל לאל דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא
 לאל לט דאטא דאטא נאל...
 דאטא דאטא דאטא דאטא
 דאטא דאטא ואלדלד ואל נ דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא
 דאטא דאטא: דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא
 דאטא דאטא דאטא ואל דאטא דאטא נ דאטא... דאטא דאטא ואל דאטא דאטא
 דאטא דאטא אל ואל נ ואל נאלאל ואל... לאלדלד ואל אל דאטא דאטא
 דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא

ואלדלד ואל דאטא —
 נ דאטא דאטא ואל נאל נאלאל דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא דאטא

[illegible][illegible]

	<p>שלום-עליכם</p> <h2>דער אוצר</h2> <p>אף יענער זייט באַרג, הינטערן אַלטן בית-המדרש, געפינט זיך אַן אוצר. אַזוי האָט מען געשמועסט באַ אונדז אין שטעטל. נאָר קומען צום אוצר איז ניט אַזוי גרינג. אַז אַלע יידן אין שטעטל וועלן לעבן בשלום, און וועלן זיך נעמען אַלע אים זוכן, דעמאָלט וועט מען אים געפינען.</p> <p>אַזוי האָט מען געשמועסט באַ אונדז אין שטעטל. און אַז אַלע יידן וועלן לעבן צופרידן, עס וועט נישט זיין קיין קנאה באַ יידן, קיין שנאה, קיין קריג, קיין לשון-הרע, קיין רכילות, און מע וועט זיך נעמען אַלע, וועט מען אַפּזוכן דעם אוצר, און אַז נישט — וועט ער אַריין טיף-טיף אין דער ערד אַריין...</p> <p>אַזוי האָט מען געשמועסט באַ אונדז אין שטעטל, און מע האָט אָנגעהויבן זיך צו שפּאַרן און איבערשפּאַרן, צו אַמפּערן זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריגן זיך, וואָס ווייטער אַלץ מער, אַלץ שטאַרקער, און אַלץ איבערן אוצר. דער האָט געזאָגט: ער דאַרף זיין דאָ, דער האָט געזאָגט: דאָרטן, — און מען האָט נישט אויפֿגעהערט זיך צו שפּאַרן און איבערשפּאַרן, צו אַמפּערן זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריגן זיך, וואָס ווייטער אַלץ מערער, אַלץ שטאַרקער, און אַלץ איבערן אוצר — און דער אוצר... האָט געזונקען אַלץ טיפּער און טיפּער אין דער ערד אַריין.</p>	
	1	

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

	<p>צעברעכסט מיר דאָס געשעפֿט!</p> <p>טאַמאַרע האָט געשלעפֿט דאָס קופֿערל צו דער חבֿרטע, לאהקע די שוואַרצע, וועלכע האָט געוואוינט אָפּ שקאַפלערנע, הינטערן וואַקזאַל. אָפֿן וועג האָט זיך אַלץ אין איר געבונטעוועט קעגן בערטען. יענע האָט אין גאַנצן פֿאַרגעסן, אַז אַ מיידל פֿון דער בראַזשנע איז אויך אַ מענטש מיט האַרץ און געפֿיל, ווי מע זינגט אין ייִדישן טעאַטער.</p> <p>זי האָט דאָך ניט געאַרבעט באַ רעדלען מצה, וואו דער אויוון ברענט און מע דאַרף וואָס גיכער פֿאַררוקן די סחורה. אָפּ וועמען האָט זי זיך געוואַרפֿן, די באַנדערשניצע? אָפּ הערשעלען, דעם סאַמע-עלנטן, וואָס האָט ניט געהאַט אין גאַנץ ווילנע צו וועמען זיך צוצוטוילען...</p> <p>באַ לאהקען האָט טאַמאַרע געהאַט צייט אַרייַנצוקוקן אין אַ ביכל. פֿון אַלע אין פֿאָך איז זי געווען די סאַמע גראַמאַטנע, אַפֿילו געבעטן ביכער אין דער ביבליאָטעק „מפֿיציהשכלה“, וואָס אָפּ זאָוואַלנע גאַס. אמת, זי האָט געמוזט אַנקומען צום ביבליאָטעקער קראַסני, ער זאל איר זאָגן וואָס צו לייענען. דורך אים טאַקע איז זי געקומען צו אַ ביכל, אָנגעשריבן דורך איינעם אַ דיומאַ מיט דעם נאָמען די קאַמעליען-דאַמע. זי האָט געלייענט די מעשה פֿאַר איר חבֿרטע לאהקע די שוואַרצע, און ביידע האָבן זיך גוט אָנגעוויינט, דער עיקר באַם סוף, ווען די קאַמעליען-דאַמע, וואָס איז גאַרנישט געווען קיין דאַמע, נאָר געגעסן דאָס זעלבע ביטערע שטיקל ברויט פֿון וואַלגערן זיך אין פֿרעמדע בעטן, איז אוועק שטאַרבן. ווען סיאַמקע קאַגאַן, דער רעפֿאַרטער פֿון דער צייטונג ווילנער טאַג, האָט פֿאַרטראַכט צו גרינדן אַ פּראָפֿעסיאָנעלן פֿאַראיינ פֿון די ווילנער גאַסן-מיידלעך, האָט טאַמאַרע די ערשטע גענומען אַ וואָרט, זי האָט דאָס אויפֿגעהויבן די פֿראַגע וועגן איבערשעהען, וואָס די באַנדערס, די באלעבאַטים פֿון די הייזקעלעך, האָבן ניט געוואָלט אָנערקענען. פֿון דעם פּראָפֿעסיאָנעלן פֿאַראיינ איז גאַרניט געוואָרן, ווי פֿון אַנדערע סיאַמקעס פּראָיעקטן, אָבער טאַמאַרען זענען פֿון יענע טעג איבערגעבליבן אויסלעגן-דישע ווערטער ווי עקספּלאַטאַציע, קלאַסן-באַוואוסטזיין און גענעראַל-שטרייק.</p> <hr/> <p>טאַמאַרע איז אוועק פֿון פֿאָך. זי האָט געוואוינט באַ לאהקען, וואָס האָט געהאַט געדונגען אַ קאַמער אָפּ שקאַפלערנע, ווייטלעך פֿון שטאַט.</p>	
	15	

[illegible][illegible]

	<p>גאמען פֿון מחבר איז נישט געווען אָנגעגעבן. דער קונטרס האָט געהייסן אַהבה בתענוגים, וואָס אָפּ פּראָסט ייִדיש הייסט דאָס: די ליבע אין פֿאַרגעניגנס.</p> <p>סיאַמקע האָט גלייך פֿאַרגעלייגט לונסקין איבערזעצן דעם קונטרס אָפּ ייִדיש. יענער האָט אים מבטל געמאַכט מיט אַ שמייכל אין זײַן געדיכטער באַרד, און געשעפטשעט דערביי:</p> <p>— איי, סיאַמע, דער לימוד, וואָס דו ווילסט איינפֿירן אין ווילנע, האָבן אונדזערע חכמים געבראַכט פֿאַר דעם עולם פֿריער פֿון דיר. וועסט מיט דעם נישט אַנטדעקן אַמעריקע...</p> <p>ס'האָבן נישט געהאַלפֿן סיאַמקעס אַרגומענטן, אַז די גאַנצע זאַך קאָן זײַן אַזוינס און אַזעלכס. דאָס וועט מרעיש-עולם זײַן. אַ שול פֿאַר ליבע אין ווילנע, וואָס באַדינט זיך מיט לערן-מאַטעריאַל פֿון אַריגינעלע, ייִדישע מקורות, ממש פֿון דער רבנישער ליטעראַטור. הייַקל לונסקי, מיט זײַן אייַזערנעם געדולד, האָט אויסגעהערט סיאַמקען ביזן סוף און פֿאַרשטופּט דעם קונטרס צוריק אין דער שאַפֿע צווישן אַנדערע זעלטענע ספֿרים.</p> <p>טאַמאַרע האָט זיך נישט פֿאַרלאָזט אָפּ סיאַמקען מיט זײַנע פֿאַנטאַזיעס און אָנגעהויבן זוכן וואָס צו טאָן. פֿריער האָט זי זיך געוואַלט שטעלן אַפֿן מאַרק מיט אַ קאַשיק הינערישן דרויב, אָבער די מאַרק-ייִדענעס האָבן איר נישט צוגעלאָזט. צו פֿיל הענדלערקעס האָבן זיך צעשטעלט מיט זײַער סחורה. איז זי אַוועק אין שחיטה-שטיבל פֿליקן עופֿות. דאָרטן האָבן די ווייבער זי יאָ פֿיין אויפֿגענומען. ס'האָט לאַנג נישט געדויערט און טאַמאַרע האָט מיטגעבראַכט לאַהקען די שוואַרצע צו דער אַרבעט. זענען זיי ביידע געזעסן, פֿאַרוואַנדלט די פֿיס אין בערג הינערישע און גענדזענע פֿעדערן, און פֿון צײַט צו צײַט זיך דערמאַנט די אַמאָליקע יאָרן, ווען פֿון איין גאַסט האָט מען געהאַט מער ווי פֿון צען אָפּגעפֿליקטע הינער.</p> <p>לאַהקעס ייִנגל, עלינקע, וואָס זי האָט געהאַט פֿון אַ צופֿעליקן יידן און געטענהט, אַז דאָס איז געווען אליהו-הנביא, איז אומגעלאָפֿן איבער דעם שחיטה-שטיבל און אַלע פֿליקערקעס האָבן געקליבן נחת פֿון אים.</p> <p>איין זאַך האָט סיאַמקע יאָ אויפֿגעטאָן פֿאַר טאַמאַרען. ער האָט זי אַרייַנגעצויגן אין אַ קרייזל, וואָס האָט זיך געזאַמלט געהיים אין אַן אייבערשטיבל אָפּ ייִדישע גאַס, אין ראַמזילעס הויף. דאָרטן זענען געזעסן לאַנגע אָונטן אַ פֿאַר הויזן-נייער, עטלעכע שניידער-געזעלן, נייטערקעס, אַ הענטשקע-מאַכער, און אַ בחור מיט הונגעריקע אויגן האָט געלויבט פֿאַר זיי דאָס לעבן אין גרויסן ראַטן-פֿאַרבאַנד, אונטער דער זון פֿון דער</p>	
	17	

